

V Kongres Statystyki Polskiej

Warszawa 1-3 lipca 2025

Czesław Domański

Alina Jędrzejczak

1. Wprowadzenie
2. Wyższa Szkoła Nauk Społecznych i Ekonomicznych (1924-1928)
3. Oddział Łódzkiej Wolnej Wszechnicy Polskiej (1928-1939)
4. Statystyka w Oddziale Łódzkim Szkoły Głównej Handlowej (1945- 1949)
5. Katedra statystyki w Wyższej Szkole Ekonomicznej (1950- 1961)
6. Katedra Statystyki i Demografii w Uniwersytecie Łódzkim
7. Łódzkie Szkoły Naukowe
8. Podsumowanie

1. Wprowadzenie

Łódzka Giełda Papierów Wartościowych

Biuro Statystyki (1898-1939)

Czasopisma ekonomiczno- statystyczne

W latach 1918-1938 było około 50 czasopism poświęconych tematyce gospodarczej

„Koniunktura Gospodarcza”- Michał Kalecki

„Przegląd Włókienniczy”, „Gazeta Giełdowa”

Przegląd Handlowo- Przemysłowy (m.in. w języku polskim)

Towarzystwa Naukowe

Stowarzyszenie Ekonomistów Polskich- współpraca z Towarzystwem Ekonomistów i Statystyków Polski- 1931r.

Łódzkie Towarzystwa Naukowe 1936r.

2. Wyższa Szkoła Nauk Społecznych i Ekonomicznych

WSNSiE zainaugurowała swą działalność 18 stycznia 1925 r., w roku akademickim 1924/1925. Datę jej powstania uważa się za początek szkolnictwa wyższego w Łodzi (1924-1928). Powołanie Oddziału Wolnej Wszechnicy Polskiej (1928-1939) i udział jej profesorów w tajnym nauczaniu to kolejne etapy procesu tworzenia kilkunastu wyższych uczelni, otwartych po II wojnie światowej, w tym dwóch najstarszych - Uniwersytetu Łódzkiego i Politechniki Łódzkiej (24 maja 1945 r.).

Uczelnia realizowała swój program na Wydziałach: Społeczno-Administracyjnym, którego dziekanem był prof. Ludwik Kulczycki i Finansowo-Ekonomicznym (dziekan prof. Gabriel Tołwiński). Miała dokształcać pracowników administracji państwowej i samorządowej w ciągu dwuletnich, wieczorowych studiów. Dyrektorem placówki został jej główny inicjator, dr Jan Edmund Reyman, pełniący jednocześnie funkcję dyrektora Instytutu Społecznego i Szkoły Nauk Politycznych w Warszawie. Zarówno szkoła warszawska, jak i łódzka zaliczały się do wyższych uczelni prywatnych, miały podobny program i strukturę organizacyjną (były wzorowane na Szkole Nauk Politycznych w Paryżu).

W WSNSiE studiowały 634 osoby, dyplomy jej ukończenia wręczono 26 absolwentom, wśród nich byłemu prezydentowi Łodzi Aleksemu Rzewskiemu, który był również absolwentem Oddziału Łódzkiego Wolnej Wszechnicy Polskiej.

Siedziba Szkoły znajdowała się w gmachu Gimnazjum Zgromadzenia Kupców w Łodzi przy ul. Narutowicza 68 (obecnie mieści się w tam Rektorat Uniwersytetu Łódzkiego). Największy udział w jej finansowaniu miał Urząd Starszych Zgromadzenia Kupców m. Łodzi, a opiekę nad nią sprawowało kuratorium złożone z 21 osób reprezentujących władze Łodzi i niektóre lokalne instytucje gospodarcze. W jego skład wchodził m.in.: prezes Wilhelm Hordliczka (przewodniczący Rady Opiekuńczej Szkoły Zgromadzenia Kupców m. Łodzi), dr J. E. Reyman, Marian Cynarski (prezydent m. Łodzi), przedstawiciele ważniejszych organizacji gospodarczych (Paweł Biederman ze Związku Eksportowego, dr Jan Jarosz, były kurator Okręgu Szkolnego Łódzkiego). Radę profesorską tworzyło 12 osób z Warszawy i 10 z Łodzi. Wysoki poziom naukowy reprezentowali: Ludwik Kulczycki, Jan Stanisław Lewiński, Stanisław Poniątkowski oraz Jan Edmund Reyman.

3. Oddział Łódzki Wolnej Wszechnicy Polskiej

Uroczyste otwarcie Oddziału Łódzkiego WWP odbyło się 28 października 1928 r. (Wszechnica Warszawska nie miała jeszcze wówczas uprawnień akademickich). Poszczególne jej wydziały uzyskiwały te uprawnienia w latach 1929-1937. W ten sposób przekształciła się ona ze zrzeszenia społecznego („wolnego uniwersytetu”) w prywatną uczelnię akademicką, mającą prawo nadawania stopnia magistra. Mimo tej zmiany Wszechnica utrzymała swoje główne hasło: *Ex litteris libertas*, świadczące o wierności zasadzie wolności nauki i nauczania.

Początkowo łódzka filia posiadała trzy wydziały:

1. Wydział Humanistyczny (z kierunkami: filozoficznym, polonistycznym i historycznym);
2. Wydział Pedagogiczny (z kierunkiem pedagogicznym);
3. Wydział Nauk Politycznych i Społecznych (z kierunkami: ekonomicznym, samorządowym i prawnym; w 1930/1931 r. kierunek samorządowy zastąpiono handlowym, a w 1935 r. na Wydziale Prawa i Nauk Ekonomiczno-Społecznych pozostawiono tylko dwa kierunki: prawny i ekonomiczny). Od 1932/1933 r. działał Wydział Nauk Matematycznych i Przyrodniczych z kierunkami: biologicznym, fizycznym i matematycznym.

W latach 1928/1929-1938/1939 Oddział Łódzki WWP liczył ponad 100 wykładowców, a razem z pomocniczymi pracownikami naukowymi i wykładowcami zatrudnionymi w Studium dla Księgowych liczbę tę należy powiększyć do 140 osób. Uczelnia angażowała czterech lektorów, którzy uczyli języków: greckiego, francuskiego, łacińskiego, niemieckiego i włoskiego. Wykaz wykładowców prowadzących zajęcia w Łodzi z zakresu historii, nauk ekonomicznych i socjologicznych oraz prawa gospodarczego.

W dziedzinie nauk ekonomicznych można dostrzec dużą różnorodność: od teorii ekonomii (ekonomii politycznej), poprzez chrześcijańskie nauki społeczno-gospodarcze, historię doktryn ekonomicznych (historię myśli ekonomicznej), geografię gospodarczą, politykę ekonomiczną i społeczną, demografię, statystykę, skarbowość, aż do ekonomik branżowych (finanse, naukową organizację pracy biurowej, rachunkowość, teorię ubezpieczeń, ekonomikę spółdzielczości). Ponadto niektórzy prawnicy zajmowali się prawem gospodarczym: handlowym, skarbowym i wekslowym. Pod kierunkiem prof. dr N. Gąsiorowskiej-Grabowskiej (po 1945 r. prof. UŁ i rektor Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Łodzi) i przy współpracy prof. dr. Stanisława Arnolda rozpoczęto badania nad dziejami gospodarczymi miasta Łodzi i Łódzkiego Okręgu Przemysłowego, w których uczestniczyli aktywnie: Zygmunt Lorentz, Anna Rynkowska (po 1945 r.)

4. Statystyka w Oddziale Łódzkim Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie

Znaczącą rolę w kształtowaniu środowiska ekonomistów/statystyków UŁ odegrał Oddział Łódzki Szkoły Głównej Handlowej (SGH) w Warszawie. Szkoła powstała w 1906 roku, jako kursy handlowe, przekształcone następnie w 1915 r. w Wyższą Szkołę Handlową, która od 1933 roku nosi nazwę Szkoły Głównej Handlowej w czym nawiązuje do tradycji projektowanej jeszcze w latach Królestwa Polskiego uczelni handlowej w Warszawie. W czasie II wojny światowej szkoła została zamknięta przez okupanta niemieckiego, jednakże nauczanie było dalej prowadzone. Z inicjatywy grupy profesorów m.in. prof. dr E. Lipińskiego powołano tzw. Miejską Szkołę Zawodową Handlową. W latach 1943/44 r. program jej nie różnił się niczym od programu przedwojennego SGH. Po powstaniu warszawskim w 1944 r. szkoła została przeniesiona do Częstochowy i działała w warunkach tajnego nauczania. W styczniu 1945 r. oddział częstochowski SGH wszedł w skład tzw. Kursów Akademickich w Częstochowie i zakończył swą pracę w lipcu 1945 roku. W końcu marca 1945 r. sekretariat uczelni oraz biblioteka zostały uruchomione (biblioteka oraz archiwum ocalały).

Jednakże wobec znacznych zniszczeń, spalenia głównego gmachu SGH w Warszawie i wobec niemożności uruchomienia wykładów na większą skalę, powstał w lipcu 1945 roku oddział w Łodzi dokąd przenieśli się profesorowie i wykładowcy zamieszkali wcześniej przejściowo w Częstochowie.

Rektorem SHG był wówczas prof. dr Jerzy Loth, prorektorem natomiast prof. dr Edward Lipiński. Od roku akademickiego 1946/47 r. stałym zastępcą rektora w Łodzi został mgr inż. Henryk Regulski. Wśród grona nauczycieli akademickich znajdowali się wówczas m.in. Remigiusz Bierzanek, Jan Drewnowski, Andrzej Grabski, Tadeusz Grzebieniowski, Józef Iwiński, Leon Koźmiński, Jerzy Loth, Jerzy Lubowiecki, Henryk Regulski, Kazimierz Secomski, Stanisław Skrzywan, Wacław Szubert, Stefan Truchim, Aleksy Wakar, Jan Warężak, Edward Wojciechowski.

5. Katedra Statystyki w Wyższej Szkole Ekonomicznej (1950-1961)

W dniu 1 IX 1949 r. w miejsce dotychczas istniejącej SGH w Warszawie powołana została Szkoła Główna Planowania i Statystyki a istniejący w Łodzi zamiejscowy Wydział Handlu Wewnętrznego SGH, został oddziałem łódzkim Wydziału Handlu Wewnętrznego SGPiS w Warszawie. Na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 3 III 1950 r. zamiejscowy Wydział Handlu Wewnętrznego w Łodzi przekształcony został w państwową szkołę akademicką, tj. Wyższą Szkołę Ekonomiczną w Łodzi. Dotychczasowy łódzki Oddział SGH i przejściowy SGPiS do dnia 3 III 1950 r. pozostawał szkołą jednowydziałową o trzyletnim okresie studiów z jednolitym programem na dwóch pierwszych latach i specjalizacją na trzecim roku. (W latach 1948-1950 była to specjalizacja w zakresie organizacji i administracji przedsiębiorstw przemysłowych oraz handlu włókienniczego).

W OŁ SGH przedmioty z zakresu statystyki i demografii były prowadzone przez najlepszych nauczycieli akademickich w Polsce (por. tablica 2.1), co miało także przełożenie zarówno na prace naukowe jak i rozwój łódzkiej kadry naukowo-dydaktycznej.

Nazwa przedmiotu	Wykładowca	semestr
Teoria statystyki	Dr Kazimierz Romaniuk	III i IV po 2 godz. tyg.
Statystyka gospodarcza	Dr Kazimierz Romaniuk	V po 2 godz. tyg.
Statystyka w przedsiębiorstwie	Dr Kazimierz Romaniuk	VI po 2 godz. tyg.
Seminarium ćwiczebne ze statystyki gospodarczej	Dr Kazimierz Romaniuk	V i VI po 2 godz. tyg.
Seminarium ze statystyki	Dr Egon Vielrose	III i IV po 2 godz. tyg.
Demografia	Prof. zw. Stefan Szulc	VI po 2 godz. tyg.
Statystyka matematyczna	Dr Egon Vielrose	V po 2 godz. tyg.

Tablica 2.1 Przedmioty statystyczne wykładane w ŁO SGH

Źródło: Opracowanie własne

Zajęcia ze statystyki w OŁ SGH koordynowane były przez Zakład Statystyki w składzie: prof. zw. UW Stefan Szulc, dr Kazimierz Romaniuk i dr. Egon Vielrose.

1. Katedry Statystyki i Demografii w Uniwersytecie Łódzkim

W 1987 r. z Zakładu Demografii i Statystyki, w którym wcześniej kierował doc. dr Zbigniew Michałkiewicz (1968 – 1986) oraz doc. dr hab. Zofia Zarzycka (1986-1992) wydzielił się Zakład Metod Statystycznych, którego kierownikiem został doc. dr hab. Czesław Domański.

Po uzyskaniu przez Czesława Domańskiego (1991) tytułu naukowego profesora Zakład Metod Statystycznych został przekształcony w 1992 roku w Katedrę zgodnie z nowym statutem UŁ. Utworzenie nowej jednostki w ramach Instytutu Ekonometrii i Statystyki pozwoliło szerzej rozwijać metodologię statystyki w szczególności w zakresie statystyki nieparametrycznej.

Tak sformułowany cel był realizowany w następujących grupach tematycznych:

I. Metody analizy i oceny jakości danych

1. Analiza jakości danych statystycznych
2. Wnioskowanie na podstawie danych cenzurowanych
3. Heurystyczne metody wnioskowania na podstawie danych diagnozowanych

II. Testy nieparametryczne i parametryczne

1. Testy zgodności dla dwóch lub więcej prób
2. Własności testów wielowymiarowych
3. Testy sekwencyjne

1. Metody badania odporności

III. Metody badania estymacji nieparametrycznej i parametrycznej

1. Estymacja parametrów rozkładów jednowymiarowych

2. Estymacja rozkładów

3. Estymacja parametrów populacji wielowymiarowych

4. Prognozy statystyczne

IV. Wielowymiarowe modele statystyczne

1. Modele zmiennych jakościowych

2. Analiza dyskryminacyjna i czynnikowa

3. Modele analizy wariancji

V. Statystyczne metody podejmowania decyzji

1. Statystyczne gry decyzyjne
2. Optymalne decyzje statystyczne
3. Zagadnienia optymalizacji statystycznej

VI. Aplikacja sztucznej inteligencji

1. Automatyczna weryfikacja hipotez statystycznych
2. Systemy ekspertowe

Katedra Statystyki Ekonomicznej i Społecznej

Katedra Statystyki Ekonomicznej funkcjonuje od 1992 roku, podobnie jak Zakład Demografii.

Pracownicy Katedry Statystyki Ekonomicznej i Społecznej uczestniczyli w wielu projektach badawczych zarówno o charakterze międzynarodowym, krajowym, jak i regionalnym. W konsekwencji zakres tematyczny prowadzonych badań był bardzo szeroki, główne nurty badawcze podejmowane przez pracowników Katedry obejmują:

- metody analizy wybranych sektorów gospodarki i porównania międzynarodowe,
- metody statystyczne w analizie rynku,
- metody analizy zmian w poziomie i strukturze konsumpcji indywidualnej w wyniku zmian podatku VAT i akcyzy,
- badanie ekonomicznych konsekwencji opodatkowania konsumpcji indywidualnej w Polsce oraz wykorzystanie metod statystycznych do analizy konsumpcji i jej determinant,
- zastosowanie metod wielowymiarowej analizy porównawczej do przestrzennych analiz zróżnicowania zjawisk ekonomicznych (w tym dotyczących rynku pracy) i społecznych w czasie,

- zastosowanie klasycznych i nieklasycznych metod statystycznych w analizach rynku pracy w Polsce w skali makro i mikro (lokalnej) opartych na danych indywidualnych,
- zarządzanie projektami, metodyki zarządzania projektami, zarządzanie ryzykiem,
- ewaluacja,
- międzypokoleniowe dziedziczenie nierówności społecznych,
- kształcenie ustawiczne, transfer wiedzy w kontekście starzenia się zasobów pracy,
- firmy rodzinne, czynniki ich wzrostu i rozwoju,
- sukcesja w firmach rodzinnych,
- makroekonomiczne uwarunkowania innowacji oraz statystyczna ocena efektywności innowacji w przetwórstwie przemysłowym,
- innowacyjność w przemyśle spożywczym, problem budowy i aplikacji wybranych mierników statystycznych służących ocenie poziomu innowacyjności,
- zamówienia publiczne, wpływ zamówień publicznych na innowacyjność przedsiębiorstw, społecznie odpowiedzialne zamówienia publiczne.

Katedra współpracowała z podmiotami gospodarczymi i samorządowymi oraz organizacjami III sektora poprzez: zaangażowanie w prace Rady Zamówień Publicznych.

Zakład/Katedra Demografii

Jak wcześniej wspomniano, w Instytucie Ekonometrii i Statystyki nastąpiła reorganizacja. W miejsce zespołów naukowych tworzone zostały zakłady, a po uzyskaniu tytułu naukowego profesora - najczęściej przez kierownika - katedry. W 1992 roku z Katedry Demografii i Statystyki Ekonomicznej został wyodrębniony Zakład Demografii.

Przytoczmy dwa pierwsze protokoły z posiedzeń Zakładu Demografii, którego Kierownikiem został dr hab. Jerzy T. Kowaleski, a obecnie Agnieszka Rossa.

Projekty tematów badawczych przygotowanych przez pracowników Zakładu Demografii:

1. Proces starzenia się ludności i jego konsekwencje (jako pakiet tematów integrujących pracowników Zakładu Demografii, w którym każda osoba znajdzie możliwość realizacji swego tematu).

1. Rynek pracy w ujęciu regionalnym – analiza i prognozy (dr Barbara Nowakowska z zespołem).

Nowopowstały Zakład w latach 1992-2005 swoje badania naukowe realizował w następujących obszarach:

1. Analiza wypadków przy pracy w przemyśle i ich skutki ekonomiczno-społeczne.
2. Czynniki demograficzne i społeczne w analizie konsumpcji.
3. Demografia ludzi starych.
4. Demografia Polski.
5. Doktryna ludności optymalnej w rozwoju historycznym.
6. Eksplozja demograficzna.
7. Gospodarstwa domowe Łodzi w świetle spisów ludności z lat 1921, 1931, 1950, 1960.
8. Gospodarka żywnościowa w okresie transformacji.

W 2000 roku Zakład Demografii ze względu na rozszerzone obszary badawcze został przekształcony w Zakład Demografii i Gerontologii Społecznej.

Pracownicy Zakładu Demografii i Gerontologii Społecznej w swych pracach badawczych koncentrowali się na następujących zagadnieniach:

- społeczno-ekonomiczne konsekwencje starzenia się ludności Polski,
- regionalne zróżnicowanie procesów ludnościowych we współczesnej Polsce,
- ruch naturalny w Polsce, zwłaszcza analiza i prognozowanie płodności, umieralności,
- ruch wędrowniczy we współczesnej Polsce,
modelowanie stochastyczne procesów ludnościowych.

7. Łódzkie Szkoły Naukowe

Szkoła ekonomii społecznej i demografii -Edwarda Rosseta

Edward Rosset rozpoczął pracę zawodową w Wydziale Statystycznym Zarządu Miejskiego w Łodzi w 1921 r., został kierownikiem tej placówki i pozostał na tym stanowisku aż do wybuchu II wojny światowej. Zorganizował szereg badań statystycznych o treści społecznej: warunki mieszkaniowe dozorców domowych, umieralność na gruźlicę, zgony niemowląt, alkoholizm w miastach polskich, prostytutka. Pod jego kierownictwem przeprowadzano na terenie Łodzi spisy ludności w latach 1921, 1931, 1945, 1946 i 1948.

Zapoczątkował wydawanie „Rocznika Statystycznego m. Łodzi”: redagowanego po polsku i po francusku. Pod jego redakcją ukazało się 12 tomów przed wojną (lata 1922-1929, 1930-1934, 1935, 1936) oraz po wojnie (lata 1945-1947). Roczniki te zostały wysoko ocenione przez czołowego statystyka tamtej doby, Georga von Mayra oraz wybitnego polskiego statystyka Stefana Szulca.

Pracując przez wiele lat w Wydziale Statystycznym Zarządu Miejskiego, uczynił z niego placówkę naukowo-badawczą, stawiającą sobie za cel nie tylko badanie rzeczywistości, lecz także próbę jej naprawy. Opracował w tym okresie ponad 20 prac z zakresu statystyki, demografii i zagadnień komunalnych miasta Łodzi, m.in.: *Alkoholizm w Łodzi w świetle badań statystycznych* (1925); *Zagadnienia gospodarki samorządowej miasta Łodzi* (1926); *Alkoholizm w miastach polskich (wyniki ankiety)* (1927); *Łódź - miasto pracy* (1929); *Samorząd łódzki w walce z głodem mieszkaniowym* (1930); *Proletariat łódzki w świetle badań demograficznych* (1930); *Prostytucja i choroby weneryczne w Łodzi* (1931); *Prawa demograficzne wojny* (1933).

Znaczącym wydarzeniem w karierze naukowej Edwarda Rosset był jego udział w międzynarodowym kongresie demograficznym, który obradował w Rzymie w 1931 r. Było to europejskie spotkanie demografów, zorganizowane przez Włoski Komitet Badań Ludnościowych, pod przewodnictwem prof. Corrado Cini. Edward Rosset przedstawił na tym forum dwa referaty, mianowicie: *Prawa demograficzne wojny* oraz *Choroby weneryczne i wojna*. J. T. Kowaleski napisał po latach:

Pierwszy z wymienionych dwóch referatów wywołał na Kongresie duże poruszenie. Zebrani byli poruszeni oryginalnością ujęcia zagadnienia, mianowicie dokonaniem przez niego uogólnieniem zjawisk demograficznych, które rodzi wojna i sformułowanie na tej podstawie prawidłowości, które Profesor nazwał „prawami demograficznymi wojny”. Nie mniejsze wrażenie wywarła ta praca w światowej literaturze statystycznej i demograficznej (*Profesor Edmund Rosset*, 1997).

Cytowany referat stanowił rekomendację, wprowadzającą Edwarda Rosseta do europejskiego środowiska demograficznego.

Praca *Prawa demograficzne wojny. Referat, wygłoszony na międzynarodowym kongresie badań ludnościowych w Rzymie w dniu 8 września 1931 r., rozszerzony i uzupełniony* (1933) dostarcza odpowiedzi na pytanie, jaki wpływ wywiera wojna na najważniejsze przejawy ruchu naturalnego ludności oraz jak pod jej działaniem kształtuje się stopa ślubów, urodzeń i zgonów oraz rozwodów. Obejmuje również charakterystykę procesów migracyjnych, uwarunkowanych wojną, począwszy od mobilizacji, kończąc na repatriacji uchodźców i jeńców wojennych. Zawiera także opis zmian w strukturze ludności w wyniku anomального przebiegu ruchu ludności w czasie wojny. Jednocześnie pozwala na określenie, czy specyficzne objawy demografii wojennej nacechowane są prawidłowością, czy stanowią naturalne i nieuniknione następstwo przeżywanego przez narody kataklizmu, czy mają znamiona stabilności w ujęciu czasowym i przestrzennym.

Analiza tych problemów została oparta na danych z okresu I wojny światowej, obrazujących przebieg zjawisk demograficznych w Polsce, Niemczech, Francji, we Włoszech, Czechosłowacji i na Węgrzech, a także w państwach neutralnych - Holandii, Szwajcarii i Szwecji.)

Fundamentalnym do dzisiaj dziełem, traktującym o przyczynach i różnorodnych następstwach procesu starzenia się społeczeństw była wydana w 1959 r. praca *Proces starzenia się ludności*. W krótkim czasie uzyskała rezonans międzynarodowy, co do dziś przejawia się w licznych cytowaniach, a przede wszystkim w tłumaczeniach na język angielski (*Aging Processes of Population*, 1964) oraz rosyjski (*Process starzenia nasilenia*, 1968). We wcześniejszych biografiach Uczzonego, a także w recenzjach podkreślano, że nieprzemijający walor tej książki polega m.in. na zarysowaniu różnorodnych problemów, które staną się udziałem społeczeństw przyszłości i będą konsekwencją aktualnie występującego wzrostu udziałów osób starszych w populacjach ludzkich.

Drugą bardzo ważną publikacją prof. Rosseta była praca *Ludzie starzy*.

Studium demograficzne (1967). Przedstawił w niej różne definicje i miary starości demograficznej, a także prognozował przyszłe zmiany proporcji ludzi starych w Polsce i w krajach, których dane dotyczące tego zagadnienia były wtedy dostępne. Używając swojej własnej skali określającej zaawansowanie starości demograficznej, analizował sytuację w tym względzie dla roku 1967. Demograficznie młode społeczeństwa można było znaleźć w krajach Trzeciego Świata, a drugie ekstremum, demograficzną starość- głównie w Europie, Ameryce Północnej i państwach Oceanii. Już wówczas badacz oświadczył, że proces starzenia się będzie zjawiskiem powszechnym w niedalekiej przyszłości.

W kilku swoich książkach prof. Rosset przedstawił procesy i struktury demograficzne w skali kraju (w ujęciu: przeszłość - stan aktualny - perspektywy). Na uwagę zasługują przede wszystkim: *Perspektywy demograficzne Polski* (1962); *Oblicze demograficzne Polski Ludowej* (1965); *Polska roku 1985 - wizja demograficzna* (1965); *Demografia Polski*, t. 1-2 (1975). Publikacje te dotyczą zmian ludnościowych.

Podsumowując, w dorobku E. Rosseta najwięcej jest prac poświęconych zagadnieniom statystyki, demografii i polityki społecznej. Profesor stworzył podstawy rozwoju polskiej szkoły gerontodemografii i gerontologii społecznej (por. Kita, Pytlas, 1995). Badając zagadnienia demografii Polski współczesnej, zajmował się głównie perspektywami jej rozwoju demograficznego. W kręgu polityki społecznej znajdowała się demografia regionalna, oparta głównie na przykładzie Łodzi.

Twórczość naukowa E. Rosseta i Jego imponujący dorobek przyczyniły się do dynamicznego rozwoju demografii i gerontologii społecznej w Polsce, a także wyznaczyły kierunki i problemy demografii na różnych kontynentach świata. Szkoła prof. Rosseta jest w dalszym ciągu rozwijana przez Jego uczniów, do których należy liczne grono uczonych w kraju i zagranicą.

Profesor Rosset, nestor demografów i statystyków polskich, pozostawił grupę swoich uczniów, którzy kontynuowali Jego badania, głównie demograficzne. Do tego grona należeli m.in.: Władysław Welfe, Zbigniew Michalkiewicz, Tadeusz Miller, Zofia Zarzycka, Teodor Nagurski, Egon Vielrose i Barbara Nowakowska.

Łódzka szkoła ekonomii Władysława Welfego

Osiągnięcia naukowe prof. Władysława Welfego dotyczą modelowania procesów ekonomicznych. W czasie swej blisko 50-letniej pracy opublikował ponad 24 monografie książkowe i ponad 300 artykułów oraz przyczynków naukowych (wiele w językach obcych), był także redaktorem naukowym ponad 11 tomów „Conference Proceedings”.

Do najstarszych, stymulowanych pracami Oskara Lange, dziedzin zainteresowania Profesora należy problematyka przepływów międzygałęziowych i bilansów gospodarki narodowej, układów cen, technik wytwarzania, współczynników zużycia (kosztów). Działalność dydaktyczna prowadzona w Szkole Głównej Planowania i Statystyki w Warszawie (SGPiS) i Wyższej Szkole Ekonomicznej w Łodzi (WSE) sprzyjały pogłębieniu Jego zainteresowań badaniami popytu konsumpcyjnego oraz analizą rynku. Książka *Popyt i podaż. Zakres i metody statystycznych badań rynku* (PWE, 1962) integruje problematykę trzech odrębnych dyscyplin: statystyki ekonomicznej, ekonometrii oraz rachunkowości społecznej. Obok interdyscyplinarnego charakteru publikacji warto podkreślić fakt jej wydania w okresie powracania w gospodarce, polityce i ideologii tendencji centralistycznych i dogmatycznych. Wydawanie w tym czasie rozważań o mechanizmach rynkowych, podaży, popycie, a zwłaszcza o niezrównoważeniu świadczy o niezależnej postawie naukowej Profesora.

Obok interdyscyplinarnego charakteru publikacji warto podkreślić fakt jej wydania w okresie powracania w gospodarce, polityce i ideologii tendencji centralistycznych i dogmatycznych. Wydawanie w tym czasie rozważań o mechanizmach rynkowych, podaży, popycie, a zwłaszcza o niezrównoważeniu świadczy o niezależnej postawie naukowej Profesora.

Kolejną monografią była praca habilitacyjna pt. *Indeksy produkcji* (PWE, 1966). Została w niej przedstawiona oryginalna koncepcja systemu indeksów produkcji i cen jako składników systemu bilansów gospodarki narodowej, będąca ważnym głosem przeciwko deformacjom i niegospodarności stymulowanym przez stosowanie mierników produkcji globalnej jako charakterystyki wyniku gospodarowania. Propozycja uczonego na rzecz istotnie proefektywnościowych mierników produkcji czystej jako właściwej charakterystyki „wysiłku” przedsiębiorstw, gałęzi czy też gospodarki narodowej zasługuje na podkreślenie.

Staż naukowy na Uniwersytecie w Cambridge (1963-1964) u późniejszego laureata Nagrody Nobla Richarda Stone'a sprzyjał pogłębieniu zainteresowania analizą popytu konsumpcyjnego i rozszerzeniu jej na problematykę kompletnych modeli popytu oraz analizę budżetów gospodarstw domowych. Od tego czasu łódzki ośrodek stał się, obok Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), jednym z głównych w kraju centrów badań popytu konsumpcyjnego, wykorzystujących dane z budżetów gospodarstw domowych. Tom drugi i trzeci monografii *Ekonometryczne modele rynku* (PWE, 1978 i 1982) prezentują otrzymane w tych badaniach wyniki, dając jeden z najbardziej wszechstronnych w literaturze światowej ekonometrycznych opisów ekonomicznych i demograficzno-społecznych uwarunkowań zachowania się gospodarstw domowych.

Historia łódzkiej szkoły makromodelowania rozpoczęła się na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych, choć jej korzenie sięgały znacznie wcześniej. Od początku przewijał się w niej motyw „podaż popyt”, z nieuniknionym, szczególnie w latach osiemdziesiątych, pytaniem o źródła nierównowagi i charakter jej wpływu na mechanizm funkcjonowania gospodarki narodowej. Jednym z głównych nurtów badań modelowych prowadzonych przez prof. W. Welfego było poszukiwanie odpowiedzi na pytanie o drogi zbilansowania gospodarki socjalistycznej. W odróżnieniu od Janasa Kornaia, wyprowadzającego swe wnioski na podstawie spekulacji teoretycznych- Jego zainteresowanie niezrównoważeniem i „niedoborem w gospodarce” wynikało z potrzeby badań empirycznych, z konieczności pogłębienia tej części ekonometrycznego opisu funkcjonowania gospodarki narodowej. Modele serii W ewoluowały w latach, kiedy podczas analizy relacji możliwości produkcyjnych gospodarki do aktualnie realizowanej produkcji wprowadzone zostało rozróżnienie między dwuczynnikową funkcją produkcji (rozumianą w kategoriach długiego okresu, gdy może nastąpić zmiana wielkości majątku trwałego oraz substytucja jednego czynnika produkcji przez drugi) a krótko- i średniookresowymi funkcjami realizacji.

Wprowadzenie do makromodelu równań odwzorowujących przebieg procesów inflacyjnych i działanie pętli inflacyjnej wskazuje, że wzrost kosztów utrzymania wzmaga nacisk na wzrost płac nominalnych (choć równoległe pojawienie się przyrostu płac nominalnych z tytułu przyrostu wydajności pracy osłabia ten nacisk). Dalszym efektem jest wzrost kosztów wytwarzania (przyrost wydajności pracy oraz oszczędności materiałowe osłabiają również ten efekt), prowadzący następnie do podniesienia cen wytwórców i cen detalicznych, a zatem do dalszego wzrostu kosztów utrzymania. Istotnym elementem tego sprzężenia są równania cen wytwórców reprezentujące formułę kosztową. Podjęto liczne próby zweryfikowania na materiale empirycznym hipotezy, zgodnie z którą w przeszłości wzrost cen wytwórców był spowodowany brakiem równowagi na rynkach (ceny rosły, żeby zmniejszyć przewagę popytu nad podażą).

Łódzka szkoła statystyki nieparametralnej Czesława Domańskiego

W roku 1976 uzyskał doktorat za rozprawę pt. *Ekonometryczne zastosowania testów serii*, napisaną pod kierunkiem prof. Zdzisława Hellwiga. Podstawą do habilitacji w 1986 r. była praca pt. *Teoretyczne podstawy testów nieparametrycznych i ich zastosowanie w naukach ekonomiczno-społecznych*, opublikowana w Wydawnictwie Uniwersytetu Łódzkiego. Natomiast książka *Testy statystyczne ...*, razem z wcześniejszym dorobkiem naukowym, stanowiła podstawę do otrzymania tytułu profesora, co miało miejsce w roku 1991.

Profesor Cz. Domański jest autorem lub współautorem 24 książek (17 z nich ma charakter monografii) oraz ponad 200 artykułów. W części opracowań zbiorowych, oprócz autorstwa lub współautorstwa, był też redaktorem publikacji. Na szczególne wyróżnienie zasługują następujące monografie: *Nieklasyczne metody statystyczne* (PWE, Warszawa 2000); *Statystyczne systemy ekspertowe* (Wydawnictwo UŁ, Łódź 1998; współautorzy:

H. Gadecki, K. Pruska, A. Rossa); *Metody statystyki małych obszarów* (Wydawnictwo UŁ, Łódź 2001; współautorka: K. Pruska); *Statystyczne metody wnioskowania wielokrotnego* (Wydawnictwo UŁ, Łódź 2007; współautor: D. Parys); *Nieklasyczne metody oceny efektywności i ryzyka. Otwarte Fundusze Emerytalne* (PWE, Warszawa 2011; współautorzy: J. Białek, K. Bolonek-Lasoń, A. Mikulec); *Testy statystyczne w procesie podejmowania decyzji* (Wydawnictwo UŁ, Łódź 2014; współautorzy: D. Pekasiewicz, A. Baszczyńska, A. Witaszczyk).

W rezultacie utrzymujących się przez lata osiągnięć naukowych ośrodek łódzki kierowany przez prof. Domańskiego awansował do grona liczących się centrów badań statystycznych, zaś Pana Profesora zaczęto postrzegać jako współtwórcę łódzkiej szkoły statystycznej. W krajowym środowisku jest też uważany za twórcę łódzkiej szkoły statystyki nieparametrycznej. Uznanie to przekłada się na jego rozległe kontakty międzynarodowe i współpracę w różnych okresach z zagranicznymi uniwersytetami, m.in. w Pradze, Rzymie, Lyonie, Madrycie, Mannheim, Heidelbergu, Kijowie, Pittsburgu, Barcelonie, Salonikach i Lizbonie.

Oprócz kwestii metodologicznych, takich jak teoretyczne podstawy testów nieparametrycznych, metody porównywania nieparametrycznych procedur wnioskowania statystycznego z procedurami parametrycznymi czy statystyka małych obszarów, dużo miejsca w badaniach naukowych prof. Domańskiego zajmuje udział w pracach aplikacyjnych, wspomagających rozwiązywanie problemów w różnych dziedzinach i przejawach życia społeczno-gospodarczego, zwłaszcza na terenie Łodzi i regionu łódzkiego. Można tu wymienić badania nad:

- budową łódzkiej skali rozwoju dzieci i młodzieży;
- stanem zdrowia i umieralnością niemowląt;
- modelami statystycznymi spożycia wody przez mieszkańców Łodzi
- rozwojem polskiej myśli statystycznej i wkładem do niej statystyków łódzkich;
- tradycją Łodzi akademickiej;
- jakością kształcenia kadry ekonomistów w zależności od oczekiwań 100 łódzkich przedsiębiorców;
- budową łódzkiej karty ryzyka operacyjnego w zabiegach kardiochirurgicznych.

Przywołajmy publikację pt. *Polska skala ryzyka operacyjnego leczenia, choroby niedokrwiennej mięśnia sercowego*, wydaną w 2006 r. w Warszawie przez Wydawnictwo Medyczne Plus s.c. Dzieło to jest wysoko oceniane przez kardiochirurgów polskich i zagranicznych, może być traktowane jako wyraz uznania dla zespołu opracowującego Łódzką Kartę Ryzyka Operacyjnego i Polską Kartę Ryzyka Operacyjnego.

Ważnym przejawem działalności naukowej jest uczestnictwo w konferencjach oraz organizacja tych przedsięwzięć. Od dziesięcioleci jest prekursorem i głównym organizatorem międzynarodowej konferencji „Multivariate Statistical Analysis” (MSA). W bieżącym roku odbędzie się już 37. spotkanie tego gremium. Konferencja stanowi bardzo istotne forum dyskusyjne środowiska matematyków i statystyków, zajmujących się teorią i zastosowaniami statystyki wielowymiarowej. Jednym z trwałych efektów końcowych tych spotkań i dyskusji są publikacje w ramach „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Oeconomica” i „Statistics in Transition”.

Współpracując z Salezjańską Wyższą Szkołą Ekonomii i Zarządzania w Łodzi (SWSEiZ), prof. Domański był pomysłodawcą i promotorem unikatowej w skali kraju ogólnopolskiej konferencji Etyka w życiu gospodarczym, odbywającej się od roku 1997 w cyklu rocznym i cieszącej się znaczącym zainteresowaniem w skali kraju. Pokłosiem tej konferencji są zeszyty naukowe, zatytułowane „Annales. Etyka w życiu gospodarczym” - dotychczas ukazało się 19 tomów tego wydawnictwa. Profesor Cz. Domański był naczelnym redaktorem pisma (w latach 1997-2012) publikując w nim także własne wystąpienia (por. Jędrzejczak, 2014).

Z inicjatywy prof. Domańskiego reaktywowano „Kwartalnik Statystyczny”, który jako drugi periodyk Polskiego Towarzystwa Statystycznego promuje i popularyzuje wiedzę statystyczną, realizując jedno ze statutowych zadań wymienianego stowarzyszenia. Świadectwem zaangażowania prof. Domańskiego w działalność towarzystw naukowych jest wieloletnie uczestnictwo w pracach PTS, w którym już czwartą kadencję pełni funkcję prezesa (poprzednio w latach 1994-2005). Od roku 2002 jest - członkiem zwyczajnym Międzynarodowego Instytutu Statystycznego (ISI) (por. Szreder, 2013).

Osiągnięcia badawcze prof. Domańskiego, indywidualne i uzyskiwane w zespołach oraz upowszechniane w publikacjach, wielokrotnie były wyróżniane nagrodami uczelnianymi, a także resortowymi. W 1977 r. po raz pierwszy został uhonorowany Nagrodą Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki III stopnia za cytowaną rozprawę doktorską (Ekonometryczne zastosowania testów serii). Ostatnia z uzyskanych dotychczas nagród Ministra została przyznana w 2012 r. za książkę Cz. Domańskiego, J. Białka, K. Bolonek-Lasoń i A. Mikulca Nieklasyczne metody oceny efektywności i ryzyka. Otwarte Fundusze Emerytalne. Praca ta w tym samym roku uzyskała również wyróżnienie „Łódzka Eureka”, przyznawane przez Radę ds. Szkolnictwa i Nauki przy Prezydencie Miasta Łodzi za wybitne osiągnięcia naukowe, artystyczne i techniczne. Nagrody Ministra otrzymały również praca habilitacyjna i książka profesorska.

W rezultacie tych badań powstały formuły rekurencyjne rozważanych rozkładów, ułatwiające konstrukcję tablic kwantyli tych rozkładów, stanowiące podstawę analizy mocy testów, opartych na tych rozkładach. Kolejnym obszarem badawczym, zajmującym uwagę statystyków, były rozkłady wielowymiarowe zmiennych losowych. Nowe wyniki otrzymano, konstruując tablice dla uogólnionego testu Shapiro-Wilk który znajduje szerokie zastosowanie w badaniach ekonomicznych i przyrodniczych. Uzyskane wyniki umożliwiają badanie mocy i efektywności testów zgodności dla różnych klas funkcji testowych, wskazujące optymalny wybór testów w zależności od posiadanej wiedzy o założeniach procedur testowych.

8. Podsumowanie

100-letnia historia rozwoju łódzkiej statystyki akademickiej, którego rozkwit zawdzięczamy prof. Edwardowi Rossetowi i jego uczniom, stanowi ważny wyznacznik działań prowadzonych przez Instytut Statystyki i Demografii (**ISiD**) również w ostatnim dziesięcioleciu. Chociaż zgodnie z aktualnym Statutem UŁ zadania Instytutu koncentrują się obecnie na kwestiach dydaktycznych i organizacyjnych, zrzeszone w nim katedry skupiają osoby, których działalność naukowa dotyczy statystyki i demografii oraz ich zastosowań w różnych dyscyplinach naukowych.

Zainicjowana przez prof. Czesława Domańskiego działalność Instytutu Statystyki i Demografii, który był jego pierwszym dyrektorem, kontynuowana była i jest - najpierw przez prof. Alinę Jędrzejczak (dyrektor ISiD) i dr hab. Dorotę Pekasiewicz, prof. UŁ (zastępca dyrektora), a od 2022 r. przez dr hab. Katarzynę Bolonek-Lasoń, prof. UŁ (dyrektor ISiD) i dr hab. Justynę Wiktorowicz, prof. UŁ (zastępca dyrektora).

W ramach Instytutu funkcjonują obecnie:

- Katedra Metod Statystycznych (utworzona w 1987 r. jako Zakład Metod Statystycznych), zatrudniająca 14 osób, kierowana przez prof. Alinę Jędrzejczak,
 - Katedra Statystyki Ekonomicznej i Społecznej, której początki sięgają 1992 roku, zatrudniająca 7 osób, kierowana przez dr hab. Marię Magdalenę Grzelak, prof. UŁ (do 2016 r. - przez prof. Wacławę Starzyńską),
- Katedra Demografii (powstała w 1992 r. jako Zakład Demografii), zatrudniająca 6 osób, kierowana przez dr hab. Agnieszkę Rosę, prof. UŁ.

W latach 2014-2025 badania naukowe prowadzone były zarówno indywidualnie, jak i zespołowo - w zespołach powoływanych w obrębie poszczególnych Katedr, jak i we współpracy z innymi jednostkami Instytutu Statystyki i Demografii, a także z pracownikami innych jednostek Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego, innych wydziałów Uniwersytetu Łódzkiego i innych ośrodków akademickich. Syntetycznie podsumowując dokonania naukowe w ostatnim dziesięcioleciu, omówione zostaną główne kierunki badań podejmowanych w każdej z trzech Katedr.

Katedra Metod Statystycznych

Katedra Metod Statystycznych (KMS) od początku swojej działalności specjalizuje się w zagadnieniach statystyki matematycznej i rachunku prawdopodobieństwa. Podsumowaniem wyników badań z zakresu teorii i zastosowania testów statystycznych na różnych poziomach ogólności w zależności od wymaganych założeń w procesach decyzyjnych była monografia pt. *Testy statystyczne w procesie podejmowania decyzji* (2014) autorstwa Czesława Domańskiego, Doroty Pekasiewicz, Aleksandry Baszczyńskiej i Anny Witaszczyk, Wydawnictwo UŁ, opracowana na podstawie wyników grantu NCN nr DEC-2011/01/B/HS4/02746.

W ramach tego obszaru wyodrębnił się kierunek badań obejmujący metody estymacji i weryfikacji hipotez statystycznych dotyczących parametrów modeli stochastycznych o wysokiej zmienności.

Statystyczna analiza rozkładu dochodów i nierówności dochodowych.

Statystyczna analiza rozkładu dochodów i nierówności dochodowych.

Teoria i praktyka pomiaru inflacji.

Wykorzystanie metod statystycznych w badaniach wypalenia zawodowego różnych grup zawodowych.

Zastosowanie metod statystycznych w działalności gospodarczej.

Problematyka jakości kształcenia.

Katedra Statystyki Ekonomicznej i Społecznej

Działalność badawcza Katedry Statystyki Ekonomicznej i Społecznej (KSEiS) koncentruje się na zastosowaniu metod statystycznych do oceny i pomiaru zjawisk społecznych i ekonomicznych. Chronologicznie sytuując główne obszary badawcze podejmowane w latach 2014-2025 przez pracowników Katedry w pierwszej kolejności należy wymienić rynek zamówień publicznych, innowacyjność i konkurencyjność gospodarki i jej sektorów oraz interdyscyplinarne badania dotyczące różnych aspektów szeroko definiowanej jakości życia (ze szczególnym uwzględnieniem koncepcji aktywnego starzenia się, opodatkowania konsumpcji gospodarstw domowych, a także metod pomiaru jakości życia). W ostatnich latach wymienione kierunki badań, z jednej strony były kontynuowane, z drugiej zaś ewoluowały. W szczególności, zintensyfikowane zostały badania w zakresie turystyki oraz internacjonalizacji działalności biznesowej i jakości instytucjonalnej.

W ostatnich latach wymienione kierunki badań, z jednej strony były kontynuowane, z drugiej zaś ewoluowały. W szczególności, zintensyfikowane zostały badania w zakresie turystyki oraz internacjonalizacji działalności biznesowej i jakości instytucjonalnej.

Zamówienia publiczne.

Innowacyjność i konkurencyjność gospodarki i jej sektorów.

Koncepcja aktywnego starzenia się.

Katedra Demografii

Katedra Demografii jest kontynuatorem tradycji badań demograficznych sięgających roku 1946. Wówczas prof. Edward Rosset założył Katedry Statystyki zarówno na Uniwersytecie Łódzkim, jak i w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Łodzi.

Głównym obszarem zainteresowań i badań naukowych pracowników Katedry jest problematyka ludnościowa, ze szczególnym uwzględnieniem trwania życia, starzenia demograficznego oraz migracji. Wśród zagadnień szczegółowych w ramach tego nurtu należy wymienić:

- społeczno-ekonomiczne konsekwencje starzenia się ludności Polski,
- regionalne zróżnicowanie procesów ludnościowych we współczesnej Polsce,
- analiza i prognozowanie umieralności i śmiertelności,
- ruch wędrowkowy ludności.

Przedstawione kierunki badań naukowych Katedr zrzeszonych w Instytucie Statystyki i Demografii, a także opis głównych osiągnięć dydaktycznych i organizacyjnych pracowników, podsumowują ostatnie 1 O-lecie działalności Instytutu. Warto podkreślić, że obejmowało ono szczególnie trudny okres, zarówno z punktu widzenia nowych wyzwań naukowych jak i z powodu wielu ograniczeń związanych z pandemią COVID-19 oraz pogarszającą się sytuacją gospodarczą wywołaną m.in. wojną na Ukrainie. Mimo tych trudności łódzka statystyka i demografia umocniła swoją pozycję jako znaczący ośrodek badawczy w Polsce i na arenie międzynarodowej. Jednocześnie stała się ważnym ośrodkiem dydaktycznym na poziomie europejskim, popularyzując badania naukowe oraz realizując, we współpracy z GUS oraz Urzędem Statystycznym w Łodzi, europejski projekt dydaktyczny European Master in Official Statistics (EMOS).